

Speuren naar het wezen van het Nederlands buitenlands beleid

Marlies D'Haene – Hendrik Vos

(Centrum voor EU-studies van de Universiteit Gent)

Nieuwsgierigheid. Met dat gevoel nemen Belgische onderzoekers een boek over het Nederlands buitenlands beleid ter hand. In België begrijpen we het niet altijd, dat ze in Nederland tegenwoordig zo sceptisch staan tegenover de Europese politiek. Dat Nederlandse politici pleiten voor een inperking van het Europese budget. Dat Nederland tijdens de eurocrisis de Europese solidariteit op het spel wil zetten. Dat Nederland met de Verenigde Staten ten strijde trok in Irak en tegelijk dwarsligt bij de uitbouw van een Europese defensie.

In België vragen we ons af waar het fout gelopen is. We stonden toch samen bij de geboorte van de Europese integratie? Hebben we niet samen de Verdragen van Rome vorm gegeven? Waren er niet die prettige Benelux-ontbijten, waar we voor elke Europese Top de violen stemden? En waar zijn de benelux-memoranda gebleven, waarin we ons gezamenlijk uitspraken over alle belangrijke Europese kwesties?

Of hebben we het verleden geïdealiseerd, en was onze onderlinge relatie altijd wat minder harmonieus dan we onszelf misschien wel wijsmaken? Misschien is onze kijk op de wereld altijd wel meer verschillend geweest dan we dachten. Het Clingendaelboek *Bezinning op het buitenland*, samengesteld door Duco Hellema, Mathieu Segers en Jan Rood, biedt in elf hoofdstukken meer houvast. Diverse aspecten van het Nederlands buitenlands beleid komen aan bod: de houding ten opzichte van de Europese integratie, de transatlantische band, de ontwikkelingssamenwerking, en – intrigerend – ook de houding van de Nederlandse publieke opinie tegenover het buitenlandse beleid. Het boek is niet consequent thematisch of chronologisch samengesteld, maar het geeft vanuit verschillende invalshoeken telkens een kijk op een bepaald aspect, of een bepaalde periode in het Nederlands buitenlandse beleid. Die aanpak werkt wel, want de hoofdstukken gaan soepel in elkaar over.

De auteurs gaan steeds op zoek naar de constanten en naar de veranderingen in het buitenlandse beleid. Die veranderingen proberen ze te verklaren, en vaak komen daar ook persoonlijke opinies bij aan bod. Maar precies door uitgebreide en accurate historische achtergrondinformatie te geven, proberen de auteurs te zoeken naar de werkelijke basis van het beleid. Zo slagen ze er meestal in om scherpe oorzakelijke verbanden te leggen tussen de geschiedenis en de huidige situatie van het Nederlands buitenlandse beleid.

Dat het Nederlandse buitenlandse beleid niet alleen is ingegeven door morele en ideële motieven (het Gidsland!), maar ook door het verlangen om de eigen belangen zo goed mogelijk te verdedigen, is natuurlijk niet zo merkwaardig. Hetzelfde geldt overigens voor de Belgische buitenlandse politiek, zoals uitvoerig aangetoond door de Belgische onderzoeker Rik Coolsaet. De manier waarop het eigenbelang wordt gepercipieerd, is in diverse opzichten anders. Dat is al langer dan vandaag het geval. De politieke eenmaking van Europa lag voor Nederland traditioneel gevoeliger dan voor België (waar het nationale identiteitsgevoel veel minder sterk is), terwijl de Nederlandse band met de NAVO, en dus met de

Verenigde Staten, altijd heel hecht is gebleven, terwijl die transatlantische solidariteit in België veel meer in vraag werd gesteld.

Centraal in het Nederlands buitenlands beleid staan drie 'ankers', zoals Jan Rood het in zijn slotbeschouwing omschrijft: een oriëntatie op de Transatlantische relatie, op de Europese Unie en op het multilaterale bestel. Na de oorlog wilde Nederland, als middelgroot land, op al deze fronten een belangrijke eigen rol spelen. Het stelt nu vast dat dit in een veranderende wereld niet meer zo eenvoudig is. Wellicht had Nederland in het verleden meer macht dan van een land van die grootte normaalgezien kon verwacht worden.

Nederland verliest vandaag dus terrein, en het boek maakt goed duidelijk dat deze periode voor het Nederlandse buitenlands beleid een boeiende (maar misschien niet zo vrolijke, en alleszins heel moeilijke) uitdaging vormt. Nederland ziet zijn macht in internationale organisaties afnemen (vb. in het IMF stemgewicht, of in de G20) en de macht van internationale organisaties waarin het traditioneel een sterke rol speelde (vb. NAVO) begint zelf te tanen. De Amerikanen, traditionele bondgenoot van de Nederlanders, lijken vandaag meer belangstelling te hebben voor Azië dan voor Europa. De economische crisis maakt het bovendien moeilijk om nog veel extra middelen in buitenlandse politiek (vb. ontwikkelingssamenwerking of defensie) te investeren. Natuurlijk is Nederland niet het enige land dat op zoek moet naar een nieuwe plek in de wereld. De meeste Europese landen zitten in het defensief, in een wereld met nieuwe opkomende machten. De eurocrisis versterkt deze tendens nog.

Opmerkelijk is dat Nederland ook in het binnenland de steun van de bevolking voor een actieve buitenlandse politiek verliest. Een belangrijk deel van de publieke opinie wil dat Nederland zich concentreert op binnenlandse problemen en de handen meer aftrekt van de internationale scène (vb. de stem tegen Europese grondwet, de opkomst van populistische partijen).

In de meeste hoofdstukken wordt ook vooruit gekeken: hoe moet het nu verder met dat Nederlandse buitenlands beleid? In het laatste hoofdstuk wordt de vraag heel scherp gesteld: zou het verstandig zijn indien Nederland weer een politiek van 'afzijdigheid' voert? De hoop (of is het illusie?) om in de wereld nog een verschil te kunnen maken, wordt daarmee losgelaten. De auteurs van de verschillende hoofdstukken pleiten niet voor deze optie. Eerder wordt aangedrongen op het maken van keuzes: het zoeken naar 'niches' waar Nederland, in de context van vandaag, nog wel degelijk een rol kan spelen. Per slot van rekening blijft Nederland een open economie en een land dat op diverse manieren met de wereld, en in de eerste plaats met de Europese partners, verbonden is. Afzijdigheid is dan wellicht geen optie.

Misschien wordt dit wel een van de belangrijkste opdrachten voor de Nederlandse beleidsmakers: de publieke opinie ervan overtuigen dat het zinvol blijft om een actieve buitenlandse politiek te voeren, en niet de hielen in het zand te zetten.